

Palotai kiskaté

tt ülök Rákospalotán, ezen a külvárosból kertvárossá vedlett nagy-budapesti gyepűn, amelyet a rákosista megalománia csapott a létező magyar szocializmus szép új fővárosához, s nemzeti nagylétünk kilátásairól töprengek. Jó hely ez a tűnődésre, hiszen nem tősgyökeres itt az ember, nem süpped a lényeket elfedő tradíciók gomolygó ködébe. Harminckét éves lettem én, mire családommal lecövekeltünk ezen a virtuális mezsgyén, amely már és még: még elég közel van ahhoz a központosított demokrácia fészkéhez, hogy járjanak a kék buszok; de már elég távol az akut porallergiát és reflux betegséget szülő nagyvárosi szmog epicentrumától, hogy a kert végében megteremjen a hersegő retek. Ez a kései honfoglalás tekervényes utat, kiadós vargabetűket megtéve következett be: tízéves ideiglenes állomásozás után többek között Debrecenből is szedtük a sátorfánkat. Pedig csak azt cselekedtem, amire rendkívüli rendszerváltoztató időkben kijelölt a fátum: egyebek mellett lelkes újdondász csikócsapattal, legjobb tehetségemből kitelően napilapot alapítottam az addigi poshatag normák ellenében. A maradandóság városa akkor még nem érett meg a változásra; ahhoz még majd' egy évtizedre és egy új politikai generációra volt neki szüksége: törvényszerűen kilökött magából. Nem haragszom, de én annyit nem várhattam: dolgom volt másutt. Viszont így nem is lett módom új debreceni kátét írni. Legfeljebb ilyen töredékes palotait.

A Debreceni Krónika 1990-ben fogant, s akkor is halt el – ha kevesebb illúzióval és több gyanakvással fogunk a dologhoz, mostanára lassan nagykorú volna. Tudom, hogy egy hírlap számára ez már majdnem matuzsálemi kor, s a történetében a feltételes módnak sincsen létjoga. De könnyed behelyettesítéssel gondolhatnánk nagykorúnak ezt a mi mostani demokráciánkat, a koraszülött köztársaságot is: vajon benőtt-e a feje lágya? Erre vágytunk, ezt akartuk? Ilyennek képzeltem volna el 2008-at kései kamaszként, huszonhét-huszonnyolc évesen?

Hát persze: nem erre vágytunk, nem ezt akartuk. Beleestünk az örökös csapdába, amibe eleink is annyiszor ezen az égtájon: hittük, hogy a rendszer majd kiforrja magát, akár a mi harcias közreműködésünk nélkül is; az ország titkos tartalékai pedig segítenek áttelelni, kiheverni és feldolgozni ezt a különösen gusztustalan, nyúlós diktatúrát, amely bennünket is oly undorítóan összenyálazott. A szellem embere előbb önjelölt politikussá hergelte és lelkesedte magát, majd a gyors csömör után az első adandó alkalommal átengedte a nemzetépítés terepét a profi politikusoknak. Profi politikusok azonban jószérivel nem voltak: részben a lelkes amatőrök szoktak bele a jóba és az ölükbe pottyant háztáji hatalomba, részben a régi gárda kaméleonjai nyomultak be a hirtelen vákuumba. Tapasztalván, hogy nem piroslik a vér a pesti uccán,

a hálózat is felbátorodott: immár leplezetlenül networknek nevezte magát, taxisblokádnál gyámkodott, s szemlátomást abban bízott: a kapitalizmust annál mégiscsak sikeresebben tudja majd menedzselni, mint ahogy a szocializmust menedzselte. Lássuk be: noha ez minimalista célkitűzés volt, a cégtáblát váltó mozgalmi elit még ennek a szerény programnak sem tudott megfelelni. A történelmi igazságszolgáltatás elmaradása, a diktatúracsínalók szabad elvonulásának álhumánus gyakorlata, illetve a spontán és nem spontán magánosítás konfúz szabályok szerinti lebonyolítása olyan felemás, világviszonylatban is egyedülálló rendszerváltást produkált, ami csodák csodájára nem járt együtt számottevő elitváltással. Mintha Kun Béla vagy Szálasi Ferenc elbukott volna, de némi kivárás után tovább egzisztálnának a gazdasági, kulturális vagy bankszférában, a törvényhozásban és a médiában, esetleg mindezekben együtt.

A szellem embere – akit, miután kikaparta az addig lapulóknak, belülről bomlasztóknak a gesztenyét, a régi-új szellemtelenek gyakorlatilag minden átmenet nélkül szellemi napszámoszá züllesztettek – az elmúlt tizenhét esztendő során jobbra csak asszisztált a mind vadabb történetekhez. Előbb megadóan elfogadta, hogy a közéletben, a nemzeti kultúriparban, a nyilvánosságban, a mindennapok gyakorlati formálásában, a voltaképpeni hatalomgyakorlásban a díszítősor szerepére van kárhozthatva. A vízcsapból is az folyt: az értelmiség ne szóljon bele a vízügyekbe, a látó (és előrelátó) emberek kora végérvényesen lejárt, vateszeknek e szép új hazában nincs többé helyük. A normakövetés eleve avított kategóriává vált, hiszen óhatatlanul szembesítéssel és számonkéréssel jár, az meg olyan végtelesen parlagias. Egyébként is: a posztmodern korban erkölcs és erkölcs között ki merne hierarchiát felállítani?

A szellem napszámosa néhány eltökélt kamikaze harcoston kívül behúzta hát fülét-farkát, s ahhoz sem fűzött hozzá semmit, hogy előbb három-, majd kétosztatú politikai teret ajánlottak fel neki a nemzethez való csatlakozásra, ha egyáltalán létezni akar. Az első két alternatívavázlat előbb a népi-urbánus dichotómia törésvonalával kísérletezett, de gyorsan kiderült, hogy a körülmények a diktatúra évtizedei alatt alapvetően megváltoztak; más címkéket kell keresni. Voltaképpen két hagyomány csapott össze; mindkettő a diktatúra előtti állapotokból táplálkozott, de ezt csak az egyik vállalta (vagy csak az egyikre sikerült billog gyanánt ráütni), a másik álszent módon szakadatlanul a jövőről papolt. Így nem kellett töredelmesen a múltba néznie, viszont múltba révedőnek bélyegezhette a naivabb ellenlábast. A harmadik lehetőségről lassan, de biztosan kiderült, hogy nem alternatíva. Előbb harsány diktatúraellenes frazeológiát használt, majd a posztdiktatórikus örökösök organikus támasza lett. Liberalizmust hirdetett, de aktív részt vállalt a még meglevő szabadságjogok módszeres és véres eltírásában is. Szabadságot prédikált, de csak konkra és új, szépen kamatozó kánonra vágyott, mindinkább elhasználódó, elpiszkolódó ideológiáját abszolutisztikussá stilizálva. Úgy rombolta a tekintélyelvűséget, hogy közben minden addiginál kirekesztőbb tekintélyuralmi eszmerendszert épített ki. Mire lassacskán eléri törvényszerű sorsa és végzete, valahai radikális, rendszerváltó múltját végképp erodálva már gond nélkül képes lesz feloldódni a kialakuló kétosztatú rendszerben – „természetesen” az örök haladók, története-

sen a valahai diktatúracsinálók térfelén. Nem kár érte: szellemi embereit, sőt alapító atyáit is felfalta a hosszú, de dicstelen úton.

A szellem tétova embere az évek során vagy odacsapódott valamelyik kialakuló politikai szekértáborhoz, vagy önkényesen odacsapták. Adódott még számára a partizánlét, a virtuális száműzetés alternatívája, ami nem alternatíva. Néhány tucatnyian vitézül küzdenek reguláris partizánként, de a függetlenség nimbuszát mára éppúgy szétverték a szellemi komprádorok és kollaboránsok, mint megannyi más, évszázadok során kijegecesedett értékkategóriát. Minden viszonylagos lett, és minden hazug, mint maga az üzeneteit gyermekszintre leszállító, az erkölcsi relativizmusból erényt kovácsoló, a háborús észjárását szervezőelvvé tevő, fantáziátlan politikum. Mindez azonban csupán afféle értelmiségi nyavalygás volna, ha az egymásra rakódó, következmény nélküli botrányok nem rendítették volna meg legitimitásában magát a fennálló rendszert is.

Mert mi is történt e tizennyolc év alatt, ha nem csupán az egyedi tényeket, hanem a folyamatok vektorát tekintjük? Vészesen kiüresedtek a demokrácia intézményei, esetleges lett bűn és bűnhődés ok-okozati kapcsolata, megkérdőjeleződött a törvény előtti egyenlőség axiómája. Nincs becsülete a munkának, a valódi kreativitásnak, a teremtő szellemnek. Az alkotmányosság mára csupán értelmezés kérdése; s ahány értelmezés, annyféle. A törvényhozás kutyakomédiák színhelye, az államfő súlytalan és erélytelen, és sem a szemérmetlenül tolvajló, sem a hatalmát tudatos hazugságokra alapozó végrehajtó hatalmat nincsen törvényes útja-módja az istenadta népnek elzavarni. A sajtó működése szelektív és esetleges, a hír nem szent, a vélemény nem szabad. Visszajára fordult a demokratikus önvédelem: az igazmondásért a hazugok perelnek, a politikai korrektség hipokrata gyakorlatát felmondókra a populista jelzőt aggatják. A négyéves kormányzati ciklust a stabilitás jelének állítja be a hatalom, holott ilyen kritérium sem a környező régebbi, sem az újabb demokráciákban nem ismeretes – miközben hovatovább mi lettünk a régió leglabilisabb országa. Visszanyertük szuverenitásunkat, amelyről hamarosan önként lemondunk egy olyan szövetség kedvéért, aminek egyelőre nem annyira az előnyeit élvezzük, mint a hátrányait nyögjük. A rendszerváltozással egyszerre szakadt ránk az európai identitásválság, a szociális krízis és a mind mohóbb étvágyú globalizmus kifinomult újgyarmatosítási technikája: egyszerűen nem vagyunk képesek szétszalazni, melyik versenyhátrányt melyik tényező okozza. Menetközben, a túlélés jegyében elkótyavetyéltük iparunk, infrastruktúránk, energiaszektorunk, épített örökségünk és ingatlanvagyonunk számottevő részét, hogy régi és új tartozásaink kamatait fizetni tudjuk – nagyjából azoknak, akik aztán nemzeti vagyontárgyainkhoz ilyen kerülő úton töredékáron jutottak hozzá. Szétzúztuk működő iskoláinkat és úgy-ahogy működő kulturális intézményrendszerünket. Here módra nem gondoskodtunk a társadalmi reprodukcióról; közösségünk előregedő és elszegényedő, jövőképünk enyhén szólva is pesszimiztikus. Elvadtítottuk magunktól a trianoni határokon kívül rekedt nemzettársainkat: meg kellett érnünk, hogy szilveszterkor már nem mindenütt éneklük el a magyar himnuszt. Kilábalást, de még szinten tartást is jószerivel csak kívülről várunk: külföldi működő tőkétől,

üzleti modelltől, betelepítendő tömegektől. Lényegében operetthadsereggé fonyasztottuk sanda szándékok esetén korábban még némi elrettentő erővel is magáénak tudó honvédelmünket. Valami zavaros, multikulturalizmus oltárán gondosan adagolt büntudatból kifolyólag átadtuk az enyészetnek nemzeti kultúránk még álló bástyáit, miközben kötelezően lelkesedünk mindenért és mindenkiért, aki nem mi vagyunk. Az idegen szép – visszhangoztuk az álliberális szlogent, s titkon azt reméltük: a mi végletes, saját magunktól való elidegenedésünket is szépnek fogja majd találni valaki. Lassan lemondunk ügyeinknek magyar nyelven való intézéséről, és még nemzeti irodalmunkat is az internacionalizmus billegő és talmi mérlegén vagyunk hajlamosak megmérni. A határnélküliség ideológiájába kapaszkodunk, de hagyjuk, hogy önjelölt kis Révaik folyton elhatárolódásokra biztassanak bennünket. Itt tartunk: kis túlzással ugyanott, ahonnan nekivágtunk. A jelenkor javára szól viszont, hogy a békésen tüntető polgárookra tüzet vezénylő nagyurat már nem Kádár Jánosnak hívják – de ez is csupán addig relatív öröm, míg a lőszert nem ólomból, csak gumiból van.

E vázlatos felsorolás azt mutatja: a leltár készen áll, legfeljebb egy új kátéíró nemzedék kell hozzá. A vonatkoztatási pontunk pedig 1990, nem pedig 1920 – enniből még jobb is a helyzet Németh László, József Attila, Illyés Gyula, Féja Géza és Tamási Áron (s hozzáteszem: Kós Károly, Kassák Lajos, Szabó Dezső) generációjához képest. A háború utáni viszonyokat idézve szokás mondani: viszont még állnak a hidak. Nos, valóban állnak, de szó szerint bármikor a Dunába zuhanhatnak velünk. Ennek széles körű tudatosításában korunk politikuskárdája – tisztelet a csekély számú kivételnek – ellenérdekel, az új nemzetstratégia megalkotására a struccpolitikára hajló művészet nincs készen, a média túlon túl felületes, az írott sajtó túlon túl megosztott hozzá. Várakozhatunk-e szerzetesi türelemmel egy új, még nem igazán körvonalazódó felelősségteljes generációra, amely majd új irodalmat és új gondolkodást teremt, kiadva a jelmondatot: vissza a könyvtárakból, a katedrákról és a műhelyek otthonos melegéből a terepre, a való életbe? Átháríthatjuk-e rájuk a felelősséget annak kimondására: az ország, a haza, a nemzet sorsát egy mondvacsinált munkamegosztás jegyében érdemtelenekre és kutyaütőkre bíztuk, akik nem ismerik el a szellem és az erkölcs kontrollját maguk és cselekedeteik fölött? Bízhatunk-e elhivatástudatukban, hogy nem zárkoznak be a mindent elviselő nyelvbe, az életidegenség komfortos celláiba, az öncélú szövegirodalom köldöknéző szertartásaiba? Rájönnek-e maguktól, hogy esztétika nincsen etika nélkül, és viszont? Nem volna-e célravezetőbb a sült galamb és az X-generáció várasa helyett a rendelkezésre álló vert hadnak elkezdnie az aprómunkát?

A történelmi készenlét nem isteni adottság: emberi elhatározás kérdése. Egy nemzetért pedig az elitje felel. A Németh László-i alapkérdést – „Mit követel ez a kor a magyarságtól?” – már feltenni sem egyszerű, hiszen mind a követelés tárgyában, mind a magyarságfogalmat illetően nélkülöznél a konszenzust. Általános konszenzus valószínűleg nem is lehetséges: a változtatni akarók konszenzusára kell törekedni. Ha úgy tetszik: a minőség forradalmára. Az előttünk álló revízióknak mind kevésbé van már köze Trianonhoz, de még Brüsszelhez is: a pusztaság léte-

sünket kell ismételten áttekinteni. A sírt, hol nemzet süllyed el (Vörösmarty a lengyelekre értette; ők köszönik, jól vannak), immár nem népek, hanem globális és regionális érdekek veszik körül. Magyarán, ha veszítünk a túlélési harcban, senki nem sír utánunk: új identitás, új birodalom, új gyarmat sarjad a romokon. Karthágó mára szép szimbólum, de nem politikai vagy szellemi realitás. Az új, összetartó nemzettudat azonban nem valami ellenében formálódhat (még ha a sóval való beszántás fenyegetése is az), hanem valami érdekében. A nemzet lelke mára megtört, és – Unión innen és túl – sokaknak kedvére van ez így. Államiságunk már-már jelképes, de még létező kategória. Kultúránk megroggyant, de még autonóm entitás. Innen szép nyerni – legalább önmagunk ellen. Innen már csak felfelé vezet út.

Egy palotai káté – ha valós igény mutatkozna rá – ennek megfelelően evidenciákat szedne pontokba. Tisztázzuk identitásunkat: ne arra koncentrálva, ki formál kizárólagos jogot a magyarságra, hanem arra, hogy ki akar ehhez a nemzethez tartozni. Egyként vegyük górcső alá a reális múltat és a reális jövőt, hogy az irreális jelenben élni legyen erőnk. Bánjuk meg, ami szégyenletes, de sose bánjuk, ami dicsőséges. Vegyük számba mindazt, amire büszkék lehetünk, mert hibáinkat és bűneinket bőséggel lesz, aki számon tartsa. Óvjunk mindent, ami hungarikum, az utolsó emberig és mozdulatig, mert csak ez az elkülönöződés adja meg a jogot magyarként élni a hat és fél milliárdos embertengerben. Ne tegyünk különbséget parlamentek, rendszerek és fővárosok önkénye szerint magyar és magyar között. Leltározzuk megmaradt javainkat a krózi ivóvízbázistól az utolsó Munkácsy-vázlatig, hogy ne legyünk többé még ennél is jobban kiszolgáltatva egyéb érdekeknek és identitásoknak. Beszéljünk és írjunk más munkanyelvek mellett magunk között magyarul, mert a virtuália óceánjában nem a kép, hanem elsősorban a szó, a magyar mondat örökít át bennünket. S ha kell, e nemzetmenekítő cél érdekében megvitátás céljából írjunk megannyi kátét Debrecenben, Balatonfüreden, Székelyudvarhelyen, Torontóban és Rákospalotán.